

УДК 811.161.2'282

СХІДНОПОДІЛЬСЬКІ НАЗВИ ТРАДИЦІЙНОГО БУДІВНИЦТВА В ЗАГАЛЬНОУКРАЇНСЬКІЙ ПРОЄКЦІЇ

Леся Поліщук

кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри слов'янських мов та зарубіжної літератури Уманського державного педагогічного університету

імені Павла Тичини

(Умань, Україна)

e-mail: polishchuklesia46@gmail.com

ORCID: 0000-0002-2582-4765

У статті визначено ізоглоси, що охоплюють східноpodільські говірки і продовжуються в усіх трьох наріччях української мови; ізоглоси, що охоплюють східноpodільські говірки і продовжуються в інших говірках південно-західного наріччя; ізоглоси, що охоплюють східноpodільські говірки і продовжуються в говірках поліського наріччя; ізоглоси, що охоплюють східноpodільські говірки і продовжуються в говірках південно-східного наріччя; ізоглоси, що охоплюють східноpodільські говірки і продовжуються в говірках південно-західного і поліського наріччя.

Ключові слова: ізоглоса; говірка; діалектологія; маргінальність; східноpodільський; ареологія; лексема; наріччя.

Polishchuk Lesia. Eastern Podillia Names of traditional Construction in All-Ukrainian background.

The article defines the isoglosses that cover Eastern Podillia dialects and proceeds in three accents of the Ukrainian language (Ukrainian 'narichiiia'); the isoglosses that cover Eastern Podillia dialects and proceeds in other dialects of South-Western accent (Ukrainian 'narichiiia'); the isoglosses that cover Eastern Podillia dialects and proceeds in dialects of Polisiia accent (Ukrainian 'narichiiia'); the isoglosses that cover Eastern Podillia dialects and proceeds in dialects of South-Eastern accent (Ukrainian 'narichiiia'); the isoglosses that cover Eastern Podillia dialects and proceeds in dialects of South-Western accents (Ukrainian 'narichiiia'); the isoglosses that cover Eastern Podillia dialects and proceeds in dialects of South-Western and Polisiia accents (Ukrainian 'narichiiia').

The article deals with the lexico-semantic group on the designation of the word-building paradigm of the East Podillya dialects building names. The word-building variety and inner potential of the thematic group has been investigated, words that are heterogeneous in ways of creation have been highlighted. It was defined the word-formation connection and the difference of the studied range with the word-formation system of the literary language.

The implemented structural and semantic analysis showed that the thematic group of the traditional construction is an independent thematic complex, an extensive and multifaceted system, which includes several lexico-semantic groups and differs in peculiar structural organization, specificity of the relationships between units of different lexico-semantic groups.

It has been found that the general tendency of the lexemes spatial location denoting the traditional construction is the continuity of the area of the East Podillya dialects with mosaic or insular inclusions and insular mosaic. A large number of insular areas are concentrated in the north and south of the core part of an investigated dialects.

The lexical parallels of the East Podillya traditional construction names have been studied, the East Podillya narrow and local isogloss with a focus on their specific features have been identified and described.

© Поліщук Л., 2019

Podillya dialect is one of the least investigated among the

dialectal zones of the Ukrainian continuum. On the basis of vocabulary the modern boundaries has been outlined in such works as: H. Martynova, T. Tyshchenko (Podillya and Mid-upper Dnieper Area), T. Shevchenko (Podillya Steppe border), N. Sheremeta (South Volyn Podillya Border), O. Zhvava (Podillya Bukovinsky Transdnistriean border). The internal division of the Podillya dialect taking into account the lexical-semantic, phonetic, morphological features was carried out in such dissertations: I. Gorofyanyuk, G. Kraievskia (the Central Podillya dialects), N. Kovalenko, A. Medinsky (West Podillya dialects), H. Berezovska (East Podillya dialects).

Keywords: *isogloss; dialect (Ukrainian 'hovirka'); dialectology; marginality; Eastern Podillia; areology; lexeme; accent (Ukrainian 'narichiiia').*

Будівельна лексика неодноразово потрапляла до кола наукових зацікавлень українських мовознавців. Передумовою дослідження діалектного слова є формування надійного і значного за обсягом корпусу лексики з її точними семантичними характеристиками, що вимагає тривалих спостережень над живим мовленням. Українська діалектологія має потужний арсенал наукових досліджень, у яких представлено опис різноманітних тематичних груп діалектної лексики на матеріалі багатьох говірок. Серед них вирізняються праці Г. Аркушина, Г. Березовської, Г. Вешторт, З. Ганудель, К. Глуховцевої, Г. Гримашевич, Л. Дорошенко, О. Євтушка, Н. Клименко Г. Козачук, В. Куриленка, В. Леснової, Г. Мартинової, М. Никончука, О. Никончука, Н. Пашкової, І. Сабадоша, Р. Сердеги, Т. Терновської, Л. Тищенко, Т. Тищенко, Є. Турчин, Л. Фроляк, Н. Хобзей, В. Шеремети, Т. Щербини, Т. Ястремської та інших дослідників, які здійснили опис і системний аналіз окремих пластів української діалектної лексики (побутової, будівельної, транспортної, мисливської, сільськогосподарської, ковальської, ботанічної, міфологічної, тваринницької, побутової, що охоплює назви меблів та інших хатніх речей, назви посуду й кухонного начиння, назви одягу, взуття, прикрас, головних уборів, назви їжі, напоїв тощо).

У східноподільській лексикографії системно представлено тематичні групи назв одягу, взуття і прикрас (Г. Березовська), бджільництва та родильної обрядовості (Т. Тищенко). Ботанічну лексику центральноподільських і окремих східноподільських говірок подала І. Гороф'янюк у матеріалах до лексичного атласу української мови. Частково східноподільська лексика представлена в регіональних словниках П. Лисенка («Словник специфічної лексики правобережної Черкащини»), Д. Брилінського («Словник подільських говірок»), М. Доленка («Словник діалектної лексики Вінниччини»). Спорадично представлені лексеми різних тематичних груп у наукових студіях А. Очеретного, говіркові особливості Східного Поділля подає праця «До вивчення говіркових і топонімічних даних Східного Поділля» І. Варченка.

Специфічність східноподільських говірок полягає в їх маргінальності до подільського говору і всього південно-західного наріччя і в тому, що вони межують із середньонадніпрянськими говірками південно-східного наріччя. Розкриття міждіалектних контактів значною мірою залежить від глибини вивчення діалектного матеріалу не тільки досліджуваного, а й суміжних ареалів. Для з'ясування продовження ізоглос в інших діалектних зонах важливими є свідчення лінгвістичної географії, лексикографії та текстографії. Хоча, як справедливо зауважує Л. Дорошенко, «і в цьому випадку не можна робити остаточних ареалогічних висновків, оскільки тривають діалектологічні пошуки, що можуть у майбутньому доповнити сьогочасні свідчення про

міждіалектні контакти, зони функціонування певних явищ» [Дорошенко 1999, с. 61].

Більшість виокремлених нами східноподільських ізолекс мають продовження в інших говірках української мови, що дозволяє виокремити такі їх групи:

- 1) ізоглоси, що охоплюють східноподільські говірки і продовжуються в усіх трьох наріччях української мови;
- 2) ізоглоси, що охоплюють східноподільські говірки і продовжуються в інших говірках південно-західного наріччя;
- 3) ізоглоси, що охоплюють східноподільські говірки і продовжуються в говірках поліського наріччя;
- 4) ізоглоси, що охоплюють східнополіські говірки і продовжуються в говірках південно-східного наріччя;
- 5) ізоглоси, що охоплюють східноподільські говірки і продовжуються в говірках південно-західного і поліського наріччя.

1. Найбільш наповненою є група ізоглот, які охоплюють східноподільські говірки і продовжуються в говірках усіх трьох нарічч української мови, оскільки «в умовах міждіалектних контактів специфічні для діалектної мови лексеми поступово зникають, зумовлюючи те, що діалектний лексичний ареал стає менш диференційованим та більш наближеним до літературної мови» [Скорофатова 2009, с. 222]. Це, зокрема, такі ізоглоти: *димнік* ‘комин’, ‘отвір у стрісі, покрівлі, через який виходив дим’ (ГГ, с. 59; Піпаш, с. 48; СБГ, с. 95), ‘комин колиби’ (Горбач-1, с. 159), ‘вирізаний кусок балки в стіні, який обертається на своріні і через отвір якої виходить дим’ (Онишкевич І, с. 215), ‘частина дерев’яного димаря над дахом’ (Лисенко-1, с. 67), *дімник* ‘димар’ (Сизько, с. 27), ‘отвір у покрівлі хати для диму (в старих хатах, де комин не виведено над дахом)’ (ДД, к. 936), *дімнік* ‘димар з цегли чи у вигляді труби над дахом хати’ (Лисенко-2, с. 27); *дрівітень* ‘колода для рубання дров’ (СБГ, с. 103; НМ, с. 232), *дрівітин* ‘тс’ (Горбач-3, с. 338), *дривитинь* ‘тс’ (Лисенко-3, с. 11), *дрівітні* ‘колода, на якій розколюють дрова’ (Березови, с. 65), *дрівітня*, *дрівітня* ‘приміщення для зберігання дров’ (Шило, с. 112; Лисенко-3, с. 12), *древ’ітн’а* ‘тс’ (УСГ, с. 57), *дрівітня* ‘тс’ (Корзонюк, с. 111), *дрів’ітн’а* ‘тс’ (Тищенко 1, с. 134), *дрівітня* ‘тс’ (Ващенко, с. 31; НМ, с. 230); *жердка* ‘жердка під стелею, на якій вішають одяг’ (Онишкевич І, с. 250; ГЗП, с. 77; Євтушок, к. 37), *жертка* ‘тс’ (ГЧ, с. 42), *жертка* ‘тс’ (Сизько, с. 39; Мельничук, с. 79), *жердина* ‘тс’ (Брилінський, с. 36; Березови, с. 69; НМ, с. 118), ‘бантина, поперечна балка між кроквами’ (ДД, к. 65); *жерд* ‘жердина’ (СДЛЛ, с. 55; ГЧЗ, с. 147; Сабадош, с. 84), *жерди* ‘огорожа з горизонтально прибитих до стовпів жердин’ (Євтушок, к. 91); *жилізо* ‘залізо’ (Березови, с. 69; Аркушин І, с. 156; ГЗП, с. 130; Сабадош, с. 84; ГЧЗ, с. 145), *желізо* ‘тс’ (Онишкевич І, с. 250), *же^ллізо* (УСГ, с. 57; ГЧ, с. 229; ПСС, с. 90), *жа^ллізо* ‘тс’ (Брилінський, с. 35), ‘бляха, жесь’ (СБГ, с. 115); *журавель* ‘пристрій біля колодязя’ (ГГ, с. 72; ДЛАЗ, к. 137), ‘тяга на колодязі’ (Піпаш, с. 57), ‘пристосування з чотирьох стовпців із підйомним дахом для зберігання сіна’ (Аркушин І, с. 159), ‘пристрій біля колодязя у вигляді довгого важеля на високій грубій опорі для витягання відра з водою’ (Омельченко, с. 34; Онишкевич І, с. 256; Корзонюк, с. 116; ДД, к. 135), ‘важіль на зводі криничного журавля для витягування відра з водою’ (ДД, к. 135), ‘криничний журавель’ (Євтушок, к. 85), ‘довга жердина, пристосована для витягування води з колодязя’, ‘пристрій зі зводом для витягування води з колодязя’, ‘пристрій для

подавання снопів на скирду' (Лисенко-1, с. 74); *заміс* 'кількість глини чи тіста, замішеного в один прийом, місиво' (СБГ, с. 136; Шило, с. 122), 'місиво глини і соломи' (УСГ, с. 118; ГЧ, с. 593; ГЧ, с. 135; ПСС, с. 82), 'вся кількість замішеного тіста чи глини' (Мельничук, с. 80); *зату́ла* 'заслінка до печі' (Шило, с. 125; ГГ, с. 79; Піпаш, с. 65; Аркушин І, с. 179; СБГ, с. 145; Москаленко, с. 35; Мельничук, с. 80; Брилінський, с. 40; Корзонюк, с. 124; НМ, с. 191; Євтушок, к. 56), *зату́лка* 'тс' (Ващенко, с. 37); *к'лун'а* 'сарай' (ГЧЗ, с. 206; Євтушок, к. 70; ПСС, с. 58), 'приміщення для зберігання зерна' (Тищенко 1, с. 158; ГЧ, с. 233), 'будівля для зберігання сіна, соломи, снопів, а також для молотьби, віяння' (Євтушок, к. 68; ДД, к. 118); *к'риша* 'покрівля' (ГЗП, с. 130; СДЛЛ, с. 84; УСГ, с. 57; ГЧЗ, с. 149; Лисенко-1, с. 107; ГЧ, с. 229); *ко́панка* 'криниця' (Шило, с. 148; Глуховцева, с. 109; Тищенко 1, с. 134; ГЧ, с. 425), 'неглибока криничка' (ГГ, с. 100), *копа́нка* 'спеціально викопана яма в лісі для води, місце, де звірі п'ють воду' (Аркушин І, с. 214); *к'учі* 'стара хата' (Березови, с. 103), 'собача будка' (Лисенко-4, с. 40; Березови, с. 103; Аркушин І, с. 274; Сабадош, с. 157), 'хлів для поросят, гусей' (Шило, с. 157), *к'уча* 'приміщення для свиней' (ГГ, с. 108; Піпаш, с. 90; Брилінський, с. 52; ДД, к. 112), 'мала й убога хатина' (Піпаш, с. 90), 'підпіччя для дров', 'відгороджене місце в хліві для теляти', 'відгороджене місце в хліві для свиней' (Аркушин І, с. 274), 'хлів для кількох свиней', 'приміщення для овець' (Онишкевич І, с. 399), 'бідненька хатина' (Сабадош, с. 157), 'приміщення для коней' (Євтушок, к. 72), 'підпіччя, невелика ніша між комином і боковою стіною', 'відгороджене місце для домашніх тварин', 'старе житло', 'клітка для птахів' (Євтушок, к. 75), 'приміщення для свиней у приватному господарстві' (Горбач-1, с. 180; Горбач-3, с. 348; ДЛАЗ, к. 29; Чабаненко 2, с. 237), 'глибока ніша під піччю' (Лисенко-1, с. 111); *кагльі́нка* 'ганчірка, якою затикають каглу' (Березови, с. 87; ГГ, с. 88; Мельничук, с. 81), *кагля́нка* 'тс' (СБГ, с. 181), *кагль'а́нка* 'тс' (Омельченко, с. 41; Москаленко, с. 38); *кірні́ці* 'криниця' (Березови, с. 92), *кри́ниці'а* 'тс' (Лисенко-1, с. 107; Євтушок, к. 83), *кирні́ця* 'тс' (ДЛАЗ, к. 136; ГГ, с. 93), *ке'р'ниці'а* 'тс' (МДП, с. 143), *кри́ниці'а* 'тс' (ГЗП, с. 199), *кірні́ця* 'тс' (СБГ, с. 200), *ки'рніці'а*, *к'ірниці'а*, *кри'ніці'а* 'тс' (Герман, к. 310), *керни́ця*, *кирни́ця* 'тс' (Брилінський, с. 48), *к'ер'ни́ця* (Горбач-1, с. 180; Горбач-2, с. 297; Горбач-3, с. 348), 'тс', 'яма з джерельною водою' (Піпаш, с. 78), *кри́ниці'а* 'неглибока природна яма, в яку прибуває джерельна вода' (НМ, с. 241), 'глибока балка, на дні якої б'ють джерела' (Чабаненко 2, с. 217); *кла'доу́ка* 'комора' (СДЛЛ, с. 76; Онишкевич І, с. 354), 'навіс для сільськогосподарського реманенту' (Лисенко-1, с. 97), 'окреме приміщення в хаті' (Євтушок, к. 52), 'невелике приміщення для зберігання зерна, муки' (Євтушок, к. 65), *кла'дова* 'тс' (ГЗП, с. 77; ГЧ, с. 229); *л'і́га*, *л'іга́р* 'перекладина, до якої прибивають дошки підлоги' (Аркушин І, с. 287), *літа́р* 'тс' (СБГ, с. 261), *ле́гар* 'колода' (Онишкевич І, с. 406), *ліга́* 'довга, 9–10 м, колода, з якої тешуть бруси' (Онишкевич І, с. 413), *л'е'га́р* 'тс' (ГЧЗ, с. 146), *ла́га* 'один з брусів, до якого прибивається дощана підлога' (Сабадош, с. 158; ДД, к. 58; НМ, с. 71, Чабаненко 2, с. 240), *літа́р* 'тс' (Корзонюк, с. 155; Лисенко-1, с. 114), *л'і'га́р* 'тс' (ДД, к. 58; НМ, с. 71), *лі'га́р*, *ла́га* 'тс' (Євтушок, к. 32), *ла́г* 'одна з балок, на які кладуть і прибивають дошки підлоги' (Аркушин І, с. 275), *ла́га* 'тс' (Омельченко, с. 54); *ліса́* 'ворота', 'огорожа, сплетена з пруття' (ГГ, с. 113), *ліса* 'огорожа з гілок або дранок, переплетених вертикально через 3 горизонтальні жердки', 'лати, частина огорожі з горизонтально плетених гілок або драниць на 3 латах від стовпа до стовпа', 'ворота' (Онишкевич І,

с. 414), 'загорода, виплетена із лози' (ГЗП, с. 123), 'невеликі ворота, виплетені із лози' (Сабадош, с. 162), 'огорожа, сплетена з лози на забитих у землю кілках' (Глуховцева, с. 122; ГЧ, с. 233), 'плетений з лози паркан' (ДД, к. 142; НМ, с. 264), 'огорожа, плетена з хмизу' (Євтушок, к. 90), 'плетена з лози стіна повітки, клуні тощо' (Лисенко-3, с. 14), 'ворота' (ДЛАЗ, к. 135); *обійсти* 'двір, садиба' (Березови, с. 124), *убісцє, вобісцє* 'подвір'я з будівлями, садиба' (Шило, с. 259), *обісте* 'садиба, двір' (ГГ, с. 135) *обісти* 'те' (Піпаш, с. 120), *обістя* 'двір, подвір'я, садиба', 'город' (СБГ, с. 348), *об'іс'т'а* 'садиба, двір', 'обора' (Онишкевич П, с. 6), *обістя* 'садиба' (Брилінський, с. 68; АУМ I, к. 282), 'двір, садиба' (Москаленко, с. 53), *обисцє* 'місце, на якому стоїть хата з господарськими будівлями' (Лисенко-1, с. 139), *гоб'іс'ц'я* 'те' (Лисенко-4, с. 38); *хижа* 'кладова через усю ширину старої хати' (ГЗП, с. 77), 'хата', 'будинок кімната' (Сабадош, с. 403), 'кладова' (ГЧ, с. 97), 'хата' (Горбач-2, с. 318), *хиж'ка* 'невелика кімнатка' (ПСС, с. 37), 'старий житловий будинок' (Лисенко-3, с. 20), 'лозова прибудова до хати, що служить комірчиною' (Лисенко-1, с. 224), *хижина* 'старий житловий будинок' (Чабаненко 4, с. 193), 'хата, селянський житловий будинок' (ДЛАЗ, к. 15); *сіни* 'сіни в хаті' (Онишкевич П, 219), *с'ен'і* 'те' (ГЧЗ, с. 28), *с'іни* 'те' (ГЧ, с. 229; НМ, с. 173; ПСС, с. 83, ДЛАЗ, к. 20); *сволок* 'брус, що підтримує стелю' (Шило, с. 236; ГГ, с. 172, Онишкевич П, с. 209; ГЧ, с. 372), 'поздовжня міцна балка, яка підтримує стелю в хаті', 'груба палиця, загострена з одного кінця' (Омельченко, с. 92) 'сволок у хаті або бантина на горищі, у повітці' (СДЛЛ, с. 171), 'одна з поперечних балок, на яких тримається стеля' (НМ, с. 116; ДД, к. 69; Євтушок, к. 36; Жилко, с. 57), 'сволок' (ДЛАЗ, к. 130), 'одна з трьох – чотирьох поперечних балок у стелі хати' (ДЛАЗ, к. 131), 'верхня балка між стовпами в гойдалці' (Лисенко-1, с. 191); *толока* 'гуртова безоплатна допомога сусідів, друзів у виконанні робіт' (Березови, с. 169; Онишкевич П, с. 295; ГЧ, с. 135; Шило, с. 254; ГГ, с. 186; ГЧЗ, с. 223), *толока* 'громадське пасовище' (Березови, с. 169; Піпаш, с. 193), 'пасовище, обліг' (Шило, с. 254), 'близьке до села пасовище' (Піпаш, с. 193), 'колективна праця, коли будується нова хата' (Сизько, с. 85; ПСС, с. 82; Лисенко-1, с. 210; Лисенко-2, с. 63), 'колективне мазання хати', 'гурт людей' (Дорошенко, с. 119), 'обряд, який супроводжував будівництво хати, печі, обмазування стін будівель глиною тощо' (НМ, с. 404); *хлів* 'сарай' (ГЧЗ, с. 54; ГЧ, с. 810; ПСС, с. 58; Жилко, с. 57), 'загальна будівля для свійських тварин' (АУМ I, к. 284), 'стайня, хлів' (СДЛЛ, с. 207), 'невеликий виплетений для овець сарай без стелі' (ГЗП, с. 123), *хл'їу* 'стайня' (МДП, с. 146), 'хлів', 'обора' (Горбач-2, с. 318), *хл'єв* 'приміщення для коней' (Євтушок, к. 72); *причолок* 'причілок' (Шило, с. 127), 'бокова частина даху' (Мельничук, с. 91), 'причілок бокова частина даху, забита дошками' (Аркушин П, с. 172), 'поперечна стінка ліжка, поперечна стінка колиски, стріха над поперечною стінкою будинку, роги хати, навіс над поперечною стінкою будинку' (Онишкевич П, с. 148), *причолок* 'карниз печі' (ДД, к. 90), 'фронтон – бокова частина даху' (Євтушок, к. 26), 'невеликий дашок, з'єднаний з боковою частиною покрівлі' (Євтушок, к. 43), *прич'їлок* 'бічна стіна хати, частина даху над бічною стіною хати, невелика прибудова до хати, сараю' (Омельченко, с. 82), 'бічна стіна хати' (Тищенко 2, с. 130; НМ, с. 144), 'фронтон' (НМ, с. 92), 'прибудова до основної будівлі' (Євтушок, к. 46), 'вужчий бік хати' (Горбач-3, с. 360); *стр'їха* 'солом'яна покрівля', 'горище в хаті', 'горище в хліві, куди складають сіно' (Аркушин П, с. 182), 'нижній край солом'яної покрівлі' (Лисенко-2, с. 62; Лисенко-1, с. 205),

‘заломана нижня частина даху’, ‘нижній шар китиць у стрісі’ (Онишкевич П, с. 260), ‘солом’яна покрівля’ (ГЧ, с. 424), ‘нижній край солом’яної покрівлі’ (ДД, к. 60), *стр’еха* ‘тс’ (Євтушок, к. 21).

2. До ізоглос, що охоплюють східноподільські говірки і продовжуються в говірках поліського наріччя, належать ізоглоси двох типів: I – характерні для всіх говірок поліського наріччя; II – характерні для окремих говірок поліського наріччя.

Перший тип ізоглос репрезентують такі явища: *байстрюк* ‘перекладина, за допомогою якої скріплюються крокви’ (Аркушин І, с. 8), *байструк* ‘простір між поперечними балками, на яких тримається стеля’ (НМ, с. 117), ‘короткий дерев’яний брусок між поперечними балками на стіні’ (Євтушок, к. 13), *байструк* ‘жердина для притискання і закріплення снопів чи сіна на возі’ (Лисенко-1, с. 28); *битон* ‘цементне кільце, що використовується у зрубі колодязя’ (Лисенко-1, 32; Євтушок, к. 89); *брус* ‘обтесана чотиригранна колода, яка використовується в будівництві’ (Аркушин І, с. 33), ‘верхня частина віконної рами, коротка деревина, яка кладеться в простінках між вікнами при будівництві хати’ (ДД, к. 70), ‘товста колода, яка є основою дерев’яної стіни’ (Євтушок, к. 6), ‘дерев’яний брусок, яким облицьовують стіни криниці’ (Євтушок, к. 84); *в’ушак* ‘вертикальний брусок дверної рами, до якої кріпилися двері’ (ГЧЗ, с. 115), ‘пазовий стовп у рубленій хаті, який не закопується в землю, а ставиться на підвалини’, ‘боковий брусок у віконній коробці, одвірок’ (Лисенко-1, с. 51), ‘верхній брусок коробки дверей’ (Євтушок, к. 40); *з’тилок* ‘фронтон, продовження бічної стіни вгору при покрівлі на два схили’ (НМ, с. 92), ‘частина двору з тильної сторони житла’ (Євтушок, к. 2); *ш’тан’ік* ‘невелика дерев’яна планка у вікні над шибками, по якій збігає дощова вода’ (НМ, с. 157; ДД, к. 78; Євтушок, к. 43); *йухта* ‘засувка для перекривання димоходу для утримання тепла’ (ГЧЗ, с. 222), ‘в’юшка’ (Лисенко-1, с. 118), ‘металеве кільце для закривання конфорки у кухонній плиті’ (Євтушок, к. 60), ‘засувка для закривання комина, щоб зберігалось тепло’ (Євтушок, к. 62); *мата* ‘плетінка з соломи чи конопель для утеплення вікон чи дверей’ (ДД, к. 80; НМ, с. 159), ‘утеплення будівлі на зиму додатковою солом’яною стінкою’ (Євтушок, к. 64); *од’в’ірок* ‘один з двох вертикальних брусів рами дверей’ (НМ, с. 130; Лисенко-1, с. 141), ‘рама, у яку вправлено двері’ (НМ, с. 129; ДД, к. 71), ‘верхній брусок рами дверей’ (НМ, с. 131; ДД, к. 72); *п’ідв’ікон:ик* ‘підвіконня, нижня частина віконної рами’ (ДД, к. 76; НМ, с. 144), *подо’кон’:ік* ‘тс’ (Лисенко-1, с. 165); *коробка* ‘віконна рама’, ‘коробка, чотирикутне дерев’яне кріплення для вікна’ (ДД, к. 75; НМ, с. 142), ‘одвірок, рама, у яку вправлено двері’ (Лисенко-2, с. 36); *будка* ‘курінь’ (Дорошенко, с. 105), ‘склепіння печі, внутрішнє покриття над черінню’ (ДД, к. 91), ‘стара хата’ (Євтушок, к. 5), ‘невелика будка для пастухів’ (Євтушок, к. 82); *верх’няк* ‘верхня частина віконної рами’ (Дорошенко, с. 105), ‘верхній горизонтальний брусок у віконній коробці’, ‘верхній горизонтальний брусок у дверній коробці’ (Лисенко-1, с. 41), *верш’няк* ‘верхній брусок коробки дверей’ (Євтушок, к. 40); *д’вори’ище* ‘місце, де стоїть хата і всі господарські приміщення’, ‘двір’ (ГЧЗ, с. 220), *д’вори’ище* ‘тс’ (Лисенко-1, с. 64), ‘місце, де раніше було житло’ (Євтушок, к. 3); *др’анка* ‘колота дошка (довжиною до 1 м) для покриття даху’ (ГГ, с. 62), ‘соснова дощечка, віддерта від стовбура, для покриття даху’ (Аркушин І, с. 141), ‘одна з дошок дощаної стелі, яку потім штукатурять’ (ГЧЗ, с. 221), ‘покрівельний матеріал у вигляді тонких дощечок’ (Євтушок, к. 20).

Пі тип репрезентують ізоглоси, що продовжуються у:

- західнополіських: *вішак* 'жердина під стелею для одягу' (Євтушок, к. 37); *к'л'етка* 'приміщення для свійської птиці' (Євтушок, к. 76); *доска вітрова* 'широка дошка, прибита до кінців лат для зміцнення боків покрівлі' (Євтушок, к. 25); *доска лобова* 'широка дошка, прибита до кінців лат для зміцнення боків покрівлі' (Євтушок, к. 25); *китиця* 'нижній край солом'яної покрівлі' (Євтушок, к. 21); *кар'н'із* 'тонка дошка, яка покриває віконну коробку' (Євтушок, к. 44); *звод* 'криничний журавель' (Євтушок, к. 85), 'висока опора у криничному журавлі' (Євтушок, к. 86); *затвор* 'рухомий пристрій для замикання дверей, воріт, хвіртки' (Євтушок, к. 95); *бур'жуйка* 'плита, кухонна піч' (Євтушок, к. 59); *зала* 'велика кімната у хаті' (Євтушок, к. 51); *кватірка* 'скло у вікні, шибка' (Аркушин І, с. 216); *коловорот* 'коловорот для витягування води з криниці' (Євтушок, к. 88); *корба* 'коловорот для витягування води з криниці' (Євтушок, к. 88); *коц'убіло* 'держак коцюби' (Аркушин І, с. 248); *к'роковка* 'невелика кроква, якою накривають верх солом'яної покрівлі' (Євтушок, к. 24); *о'пора* 'висока опора в криничному журавлі' (Євтушок, к. 86); *перех'ідчина* 'перехід у нову хату; новосілля' (Аркушин ІІ, с. 40); *п'лінтус* 'вужька дерев'яна рейка між підлогою і стіною' (Євтушок, к. 34); *п'оручн'і* 'поручні на порозі біля входу до хати' (Євтушок, к. 49); *прист'ройка* 'прибудова до основної будівлі' (Євтушок, к. 46); *рейка* 'довга жердина або дошка, прибита впоперек кроків' (Євтушок, к. 17), 'жердина, прибита по діагоналі схилу покрівлі (для зміцнення кроків)' (Євтушок, к. 18), 'невелика дерев'яна планка у вікні над шибками, по якій збігає дощова вода' (Євтушок, к. 43); *свод* 'склепіння над черінню печі' (Євтушок, к. 55); *склепін':а* 'челюсті, отвір між припічком і внутрішньою частиною печі' (Євтушок, к. 54), 'склепіння над черінню печі' (Євтушок, к. 55); *с'кобел* 'забитий в одвірок гачок, на який чіпляють завіси дверей' (Євтушок, к. 41); *ступ'ен'ки* 'поріг біля входу до хати' (Євтушок, к. 48), 'похилий зі сходами спуск до льоху (на дворі)' (Євтушок, к. 79); *ш'чика/турка* 'мазана, тинькована стеля в хаті' (Євтушок, к. 35); *ш'пінгал'ет* 'штабка із зігнутих трубкою кінцем, яким чіпляють двері на гачок одвірка' (Євтушок, к. 42); *на'лічка* 'невелика дерев'яна планка у вікні над шибками, по якій збігає дощова вода' (Євтушок, к. 43), *на'лічник* 'тонка дошка, яка покриває віконну коробку' (Євтушок, к. 44); *фрон'тон* 'бокова частина даху' (Євтушок, к. 26), 'бокова стіна хати', 'схил покрівлі над боковою стіною, прибудова до основної будівлі', 'невеликий дашок, з'єднаний з боковою частиною покрівлі' (Євтушок, к. 27); *ха'з'аїство* 'місце, де розташовані будівля і город' (Євтушок, к. 1); *пер'емичка* 'короткий дерев'яний брусок між поперечними балками на стіні' (Євтушок, к. 13), 'поперечний брусок у крокві' (Євтушок, к. 15), 'верхній брусок коробки дверей' (Євтушок, к. 40); *при'чена* 'невелика прибудова до хати або хліва, важіль на зводі колодезяного пристрою' (Аркушин ІІ, с. 92), 'прибудова до основної будівлі' (Євтушок, к. 46).

3. Окрему групу утворюють ізоглоси, що охоплюють східнополіські говірки і продовжуються в інших говірках південно-західного наріччя.

Лексем, які покривали б увесь південно-західний ареал, не виявлено, проте виявлено ізоглоси, які продовжуються у значній частині говорів південно-західного наріччя. Виокремлюємо 3 групи ізоглос: І – ізоглоси, які продовжуються у 4-х і більше говорах, ІІ – у 3-х говорах, ІІІ – у 2-х говорах.

До першої групи належать ізоглоси, що продовжуються у:

- буковинських, бойківських, західноволинських і подільських: *к^лючка* ‘защипка на вікні’ (СБГ, с. 211), ‘гачок’ (Онишкевич І, с. 359), ‘жердина з гачком на кінці для витягання води з криниці, дерев’яний гак у балці чи стіні, що використовується як вішалка’ (Корзонюк, с. 140), ‘крюк (для набирання води в колодязі, микання соломи з ожереду і т. п.)’ (Мельничук, с. 82);

- гуцульських, бойківських, наддністрянських, західноволинських, буковинських: *ба́бка* ‘клепало (для вирівнювання чи загострення леза коси)’ (Березови, с. 21; Онишкевич І, с. 37), ‘дерев’яний молот’, ‘довбня’, ‘молот’ (Шило, с. 41), ‘маленьке ковадло для клепання коси’ (Корзонюк, с. 68), ‘приспосовання для клепання коси’ (Горбач-1, с. 136; Горбач-2, с. 279);

- гуцульських, буковинських, наддністрянських, подільських: *карнік* ‘хлів для свиней’ (Шило, с. 138; Брилінський, с. 48), ‘хлів для свиней, курей’ (ГГ, с. 91), *кармнік* ‘приміщення для свиней в індивідуальному господарстві’ (СБГ, с. 191);

- гуцульських, наддністрянських, бойківських, подільських, буковинських, мармороських: *шкрум* ‘запах горілої вовни, шкіри, м’яса, вати’ (СБГ, с. 667), ‘тріски, що летять під час рубання дров’ (Онишкевич ІІ, с. 385), ‘гар, запах горілого, перепаленого’ (Мельничук, с. 98), ‘запах горілої чи обсмаленої шерсті’ (Березови, с. 188), ‘сажа (на лампі, каструлі, у димарі)’ (Шило, с. 280), ‘чад’ (ГГ, с. 217), ‘чад від полотна’ (Горбач-1, с. 235), ‘засохла сажа’ (Горбач-2, с. 320);

- гуцульських, західноволинських, наддністрянських, буковинських, подільських: *бала́бух* ‘буханець’, ‘хлібина’ (Березови, с. 21), ‘вальок із соломи і глини, який закладають між кілками й заліплюють глиною’ (Шило, с. 45), ‘саман’ (СБГ, с. 22), ‘невелика кругла хлібина із залишків тіста’ (Корзонюк, с. 69), *бала́бухи* ‘круглий, трішки подовжений шмат замісу з глини і соломи для викладання стін хат, хлівів’ (Брилінський, с. 11).

До другої групи належать ізоглоси, що продовжуються у:

- буковинських, бойківських і закарпатських: *за́города* ‘приміщення для овець’ (СБГ, с. 128), ‘подвір’я’, ‘обора’, ‘город’ (Онишкевич І, с. 267), ‘загороджена ділянка землі’ (Сабадош, с. 93);

- гуцульських, буковинських, закарпатських: *к^люка* ‘гак, дуга, палиця, жердина з гаком’ (Піпаш, с. 80), ‘дрюк з залізним гачком набирати відром воду з криниці та витягати затоплені відра’ (СБГ, с. 211), *к^лука* ‘звисаюча з журавля колодязя жердина з крючком на кінці для відра’, ‘жердина з крючком на кінці для витягування відра з колодязя чи криниці’ (Сабадош, с. 145), ‘жердка криничного журавля’ (Горбач-3, с. 344), ‘залізна кочережка’ (ДЛАЗ, к. 27);

- гуцульських, буковинських і подільських: *бурдѐй* ‘тимчасове приміщення для ночівлі лісорубів’ (Березови, с. 29; ГГ, с. 31), ‘землянка’ (Горбач-3, с. 331), ‘стара благенька хата’, ‘курна хата’ (ГГ, с. 31), ‘землянка, бідне житло’ (СБГ, с. 43), *бурдѐйя* ‘землянка’ (Москаленко, с. 19);

- буковинських, бойківських, подільських: *короварник* ‘корівник’ (СБГ, с. 225; Онишкевич І, с. 378; Брилінський, с. 52).

До третьої групи належать ізоглоси, що продовжуються у:

- подільських і мармороських: *ковбик* ‘колода рубати дрова’ (Горбач-2, с. 295), ‘чурбак, дерев’яна колодочка’ (Мельничук, с. 82);

- подільських і наддністрянських: *коба́чка* ‘ямка біля печі, куди відгортають жар’ (Шило, с. 144), *ко́убичка* ‘запічок’ (Москаленко, с. 44), *ко́убички* ‘челюсті в печі, куди вигортають попіл’ (Москаленко, с. 44);

- гуцульських і закарпатських: *ко^ллиба* ‘курінь для лісоруба в лісі або вівчаря на полонині чи пастуха, сторожа в полі, халупа’ (Сабадош, с. 147), ‘хижина на полонині’ (Горбач-1, с. 175);

- гуцульських і бойківських: *тупоріще* ‘ручка сокири’ (Онишкевич II, с. 296), *топо^рриш^ч’е* ‘ручка, держак’ (Горбач-1, с. 223);

- гуцульських і буковинських: *драніці* ‘колота дошка’ (Березови, с. 65), ‘колені дошки покривати дах’ (Горбач-1, с. 160);

- гуцульських і наддністрянських: *тинкувати* ‘тинкувати, штукатурити’, ‘обмазувати глиною (земляну підлогу, піч старого зразка)’ (Березови, с. 168), ‘обмазувати хату, робити виправу стіни’ (Горбач-3, с. 367), *тенькувати* ‘штукарувати, тинкувати’ (Шило, с. 251);

- бойківських і буковинських: *город* ‘садиба, місце для будування хати та господарських приміщень, ділянка землі для овочів’ (СБГ, с. 75), ‘город’ (Онишкевич I, с. 186);

- бойківських і закарпатських: *вага* ‘штельвага’ (Онишкевич I, с. 80), ‘журавель, пристрій біля колодязя для витягування води’ (ДЛАЗ, к. 137), *’вага* ‘тс’ (Сабадош, с. 33).

4. Ізоглоси східноpodільських говірок, що продовжуються в говірках південно-східного наріччя.

До ізоглос, що охоплюють східноpodільські говірки і продовжуються в слобожанських говірках південно-східного наріччя, належать: *ч’ере^пниц’а* ‘плиточки для покрівлі хати’ (УСГ, с. 57); *ш’ч’е^лб’онка* ‘щебінь’ (СДЛЛ, с. 220); *с’таун’а* ‘віконниця’ (УСГ, с. 57; ПСС, с. 56); *п’лотн’ік* ‘тесляр’ (СДЛЛ, с. 132); *ко^ллидор* ‘коридор’ (ПСС, с. 220); *погрібнік* ‘надбудова над погребом у вигляді куреня’ (Тищенко 1, с. 134; ПСС, с. 138); *куку^ррузник* ‘місце, де зберігають качани кукурудзи’ (СДЛЛ, с. 86); *зака^пелок* ‘закамарок’ (СДЛЛ, с. 60); *б’ілило* ‘білило’ (СДЛЛ, с. 19); *мазанка* ‘мазанка, стара хата’ (СДЛЛ, с. 94); *поруч’н’і* ‘поручні’ (СДЛЛ, с. 144); *с’т’іна глу^ха* ‘зовнішня стіна, суцільна, без вікон і дверей’ (УСГ, с. 57), ‘бічна стіна хати’ (Тищенко 2, с. 131); *ст’іна б’ічна* ‘бічна стіна хати’ (Тищенко 2, с. 130; Глуховцева, с. 25); *ск’важина* ‘криниця’ (Тищенко 1, с. 134; Глуховцева, с. 109); *с’іно^вал* ‘навіс для сіна у вигляді даху на чотирьох стовпах’ (Глуховцева, с. 99; Тищенко 1, с. 135); *ого^ррожка* ‘ліса, тин’ (СДЛЛ, с. 113); ‘тин, паркан, огорожа (загальна назва)’ (Тищенко 1, с. 133; Глуховцева, с. 121); *курни^к* ‘приміщення для курей’ (Тищенко 1, с. 135; Глуховцева, с. 91); *хата стара* ‘стара сільська хата’ (Тищенко 3, с. 192); *хата стара ше^ученк’їус’ка* ‘стара сільська хата’ (Тищенко 3, с. 192); *часто^кіл* ‘огорожа, сплетена з лози на забитих у землю кілках’ (Тищенко 1, с. 133); *с’т’іна боко^ва* ‘бічна стіна хати’ (Тищенко 3, с. 192).

У східноpodільських та слобожанських і степових південно-східного наріччя зафіксовано такі явища: *погребніц’а* ‘сховище для городини й інших харчів з похилим критим спуском та сходами’ (Омельченко, с. 77), *пог^ребиц’а* ‘надбудова над погребом у вигляді куреня’ (Глуховцева, с. 106; Тищенко 1, с. 134).

До ізоглос, що охоплюють східноpodільські говірки і продовжуються в середньонаддніпрянських говірках південно-східного наріччя, належать: *коц’убнік* ‘куток у хаті, де ставлять кочерги й рогачі’ (Лисенко-4, с. 40); *к^рити* ‘покривати хату покрівлею’ (ГЧ, с. 229); *мазати* ‘покривати глиною’ (ГЧ, с. 233); *мурувати* ‘зводити стіни будівлі’ (ГЧ, с. 717); *заго^ррожка* ‘тин’ (ГЧ, с. 233), *в’х ідишчини* ‘новосілля’ (ГЧ, с. 307); *тон’тати* ‘будувати стіни із глини і соломи, забиваючи їх між латами’ (ГЧ, с. 229); *їши’вати* ‘покривати

хату соломою' (ГЧ, с. 556); ^lс'інуці 'невеликі сіни' (ГЗП, с. 130); ^lхата ста'рен'ка 'хата глиняна' (ГЗП, с. 77); ^lбуду'вац':а 'будувати власне житло' (ГЧ, с. 407); ^lко'шара 'виплетене з лози й обмазане кізяками, підперте кругом сохами приміщення' (ГЗП, с. 290).

До ізоглос, що охоплюють східноподільські говірки і продовжуються в степових говірках південно-східного наріччя, належать: ^lсажот'руска 'маленькі отвори з дверцятами, через які можна потрусити сажу' (Омельченко, с. 90); ^lпригрéбниц'а 'надбудова над погребом у вигляді куреня' (Омельченко, с. 81); ^lрогáч 'соха, на якій утримується журавель біля колодязя' (Омельченко, с. 88); ^lв'ітровá 'широка дошка, прибита до кінців лат двосхилого даху з фронтонами, щоб вітер не зривав боків з покрівлі' (Омельченко, с. 20); ^lвоздúшник 'невеликий отвір у стелі погірба або льоху для виходу пари й поганого повітря' (Омельченко, с. 21).

5. Окрему групу утворюють ізолекси східноподільських говірок, що продовжуються в говірках південно-західного і поліського наріч. У цій групі виокремлюємо 2 підгрупи: I – явища, спостережені в усіх говірках названих діалектів; II – явища, спостережені в окремих говірках обох наріч.

До I підгрупи належать ізолекси таких лексико-семантичних явищ: ^lка́гла 'отвір у сінях для виходу диму з печі', 'нижня частина димаря над пічкою' (Березови, с. 87), 'частина комина на горищі', 'ганчірка, якою закривають димохід, щоб зберегти тепло', 'частина комина в сінях', 'частина димоходу від печі до стіни, через яку дим проникає до сіней' (Шило, с. 134), ^lкагlá 'дірка в комині, через який виходить дим', 'димохід' (Москаленко, с. 38), ^lкагló 'засувка, якою перекривають димохід для утримання тепла' (Лисенко-1, с. 88), 'заткало до димаря від печі', 'чад' (Горбач-3, с. 343); ^lшу́ра 'приміщення для худоби', 'хата, велика кімната' (Березови, с. 192), 'крита яма для картоплі', 'місце, де складають дрова' (Шило, с. 284), 'приміщення для зберігання сільськогосподарського реманенту', 'приміщення на пасовиську для худоби' (ГГ, с. 221), 'стара хата' (Євтушок, к. 5), ^lшур 'шопа', 'повітка, стодола' (Горбач-2, с. 321), ^lшура 'тс' (Горбач-3, с. 373), 'повітка над погребом' (Мельничук, с. 98); 'шіпчина', 'приміщення для худоби' (Березови, с. 187), 'мала шопа' (Шило, с. 279); ^lба́л'ок, ^lобáл'ок 'балка в перекритті хати, стеля хати' (Аркушин I, с. 9; II, с. 3), 'один із поперечних брусів у будівлі, що є основою стелі, поперечна кругла балка в клуні, що підтримується дерев'яними стовпами' (Корзонюк, с. 69), 'сволок' (Лисенко-1, с. 29), 'поперечна балка, яка утримує стелю' (Євтушок, к. 36), ^lба́лок 'перекладина на стелю хати, хліва або стодоли' (Брилінський, с. 11), ^lбу́льок 'брус, що підтримує стелю; сволок' (Шило, с. 46); ^lбóвдур 'зламаний стовбур дерева' (Березови, с. 27; ГГ, с. 27), 'великий камінь' (ГГ, с. 27), 'димохід над вогнищем', 'груба' (Онишкевич I, с. 61), 'димар над покрівлею хати', 'частина димоходу над челюстями печі' (Корзонюк, с. 75); ^lба́льчós 'кінець балки в причілку (боковій стіні) хати' (Корзонюк, с. 69), 'брус, що підтримує стелю; сволок' (Шило, с. 46), 'поперечна балка, яка утримує стелю' (Євтушок, к. 36), ^lба́л'чоси 'скріплені у формі прямокутника балки, що кладуть на стіни' (Євтушок, к. 7); ^lба́нті́не 'поперечна балка між двома кроквами (у господарських приміщеннях)' (Шило, с. 47), ^lба́нті́на 'поперечна балка, що з'єднує крокви', 'перекладина, на яких сидять кури' (ГГ, с. 21), 'перекладина', 'кроква' (Піпаш, с. 11), 'поперечка на кроквах, на яку спираються «щитниці» та «паришки»' (Онишкевич I, с. 43), ^lба́нти́на 'жердина, сідало для курей' (СБГ, с. 24), ^lба́н'тини 'перекладина в курниках' (Брилінський, с. 12), ^lба́н'тина 'поперечна балка між кроквами'

(ДД, к. 65; НМ, с. 87), 'поперечний брусок у крокві' (Євтушок, к. 15), *бан'тица* 'тс' (Горбач-1, с. 137), *бан'тин'і* 'тс' (Горбач-3, с. 328), *бан'ти* 'перекладина між кроквами' (Мельничук, с. 72); *вар'цаба* 'підвіконня, нижня частина віконної рами' (Березови, с. 32), 'віконні вирізи, верстат для розпилювання дров' (Піпаш, с. 21), 'одвірки, лутки' (Москаленко, с. 20), *вар'цаб* 'скринька у вікні або у дверях' (Шило, с. 67), 'одвірок, один бік дерев'яного обрамлення (дверей і вікон)' (Мельничук, с. 74), *ар'цаб*, *вар'цаби* 'бокові частини вікна та дверей' (СБГ, с. 19), *ар'цаби*, *вар'цаби* 'стовпи в будівлі, до яких кріпляться двері' (Аркушин І, с. 3), *вар'цаб*, *вар'цаба* 'підвіконня', 'стовпчик по боках вікна', 'віконна скринька', 'планка, на якій совалося вікно' (Онишкевич І, с. 85), *ор'цаба* 'колода' (ГЧЗ, с. 54), *ар'цаби*, *вар'цаба* 'коробка для дверей, вікон' (Брилінський, с. 10), *ар'цаб*, *ар'цаба* 'стовп у стіні будівлі, який не закопується в землю, а ставиться в дерев'яну підвалину' (Лисенко-1, с. 26), *ар'цаба* 'стовп у стіні будівлі' (Євтушок, к. 8), 'верхній брусок коробки дверей', 'один із двох вертикальних брусів віконної рами' (Євтушок, к. 39); *бал'ка* 'брус', 'балка' (Онишкевич І, с. 42), 'поперечний брус між стовпами в стіні будівлі' (Євтушок, к. 9), 'дерев'яна колода, придатна для будівлі', 'довга жердина колодяного журавля, яка тримається на осі і пристосована для витягування води' (Лисенко-1, с. 29), 'повздожжня балка, покладена на стіну' (Євтушок, к. 12), 'повздожжня колода, до якої прибивають дошки підлоги' (Євтушок, к. 32); *гр'єбінь* 'місце, де сходяться схили даху' (ГГ, с. 48; Аркушин І, с. 107), 'верх, де сходяться схили солом'яної покрівлі' (ДД, к. 62), 'верх, де сходяться схили покрівлі (безвідносно до матеріалу)' (ДД, к. 62 а), *гр'єбінь* 'верх солом'яної стріхи' (Корзонюк, с. 100), *гребень* 'верх солом'яної покрівлі', 'місце, де сходяться схили' (Лисенко-2, с. 58), *гр'єбен'* 'тс' (Євтушок, к. 23), *гр'єбін'* 'гребінка даху', 'вершок даху оборога' (Горбач-1, с. 154); *ганок* 'ганок', 'веранда' (Піпаш, с. 42) 'прибудова з дахом перед входом у будинок', 'яма продовгуватої форми, у якій зберігали картоплю на зиму' (Аркушин І, с. 117), 'прибудова перед входом до хати' (Корзонюк, с. 94; ДД, к. 81; НМ, с. 161), 'прибудова з площадкою і східцями біля входу до хати' (Євтушок, к. 47), 'дерев'яний балкон уздовж попереку хати' (Горбач-3, с. 336), 'веранда' (Брилінський, с. 26), 'східці на ганку' (Лисенко-1, с. 62); *дил'* 'мости́на, груба жердина' (Онишкевич І, с. 215), 'один із брусів, якими викладають стіни дерев'яного будинку', 'проміжок між двома стовпами в стіні, закладений брусами' (Корзонюк, с. 108), 'поперечний брус між стовпами у стіні будівлі' (Євтушок, к. 9), *дил'і* 'дерев'яний брус, яким облицьовують стіни криниці' (Євтушок, к. 84), *диль*, *дильі́на* 'товста дошка чи обапіл, якими встеляють стелю (горище)' (Мельничук, с. 78), *д'іл'і*, *д'іл'а* 'дошана підлога в хліві' (ДЛАЗ, к. 17); *шóпа* 'приміщення для худоби' (Березови, с. 189), 'місце, де складають дрова' (Шило, с. 281), 'приміщення для зберігання сільськогосподарського реманенту', 'повітка' (ГГ, с. 218), 'навіс', 'повітка', 'сарай' (Піпаш, с. 227), 'великий хлів для зберігання снопів і реманенту', 'тимчасове накриття для весільних гостей' (Аркушин ІІ, с. 273), 'повітка' (Онишкевич ІІ, с. 386; Лисенко-1, с. 237), *околóт* 'вимолочений сніг непошкодженої соломи (використовують для покрівлі будівель)' (Березови, с. 125), 'сніг збіжжя, обмолочений без розв'язування' (Онишкевич ІІ, с. 18), 'окремий снопок у солом'яній покрівлі' (Євтушок, к. 22), *околít* 'тс' (ГГ, с. 138), 'в'язка снопів' (Піпаш, с. 124), 'пряма вимолочена солома' (Аркушин ІІ, с. 12), *воколít*, *воколóт* 'кілька обмолочених та обтрушених снопів, які використовують для покриття верхньої частини будівлі' (Шило, 80); *колéшні* 'навіс для зберігання

сільськогосподарського реманенту' (Березови, с. 96), *колѣшня* 'стайня, сарай, хлів, стара низька хата' (СБГ, с. 217), 'піддашшя для овець на зиму' (Горбач-1, с. 175), 'будівля для свійської худоби та птиці' (Євтушок, к. 70), 'повітка на чотирьох стовпах для сіна, збіжжя та ін.' (Євтушок, к. 80), *колішин'а* 'приміщення для дров, знаряддя; дровітня' (Сабадош, с. 147).

До II підгрупи належать ізоглоси таких лексико-семантичних явищ, зафіксованих у говірках:

- поліських і бойківських: *подвір'а* 'місце, де стоять господарські будівлі' (Онишкевич II, с. 93), *подвір'іє* 'місце, де раніше було житло' (Євтушок, к. 3); *пріпек* 'частина печі перед череном' (Аркушин II, с. 88), 'горизонтальна площадка перед челюстями печі під комином' (Лисенко-2, с. 174), *пріпіч* 'припічок' (Онишкевич II, с. 142), *п'рп'ік* 'горизонтальна площадка перед челюстями печі під комином' (Лисенко-3, с. 18);

- поліських і буковинських: *гладит'* 'штукатурити стіни, стелю' (НМ, с. 30), *гладити* 'вирівнювати дощечкою глиняні стіни під час мазання' (СБГ, с. 71); *отлів* 'широка дошка, прибита до кінців лат двосхилого даху з фронтонами' (СБГ, с. 372; ДД, к. 66; НМ, с. 93), 'щиток між фронтоном і стіною будівлі для стікання води' (Лисенко-1, с. 147) *отлив* 'широка дошка, яку прибивають до кінців лат, щоб вітер не зривав солому із стріхи' (Лисенко-1, с. 147; Євтушок, к. 25), 'невелика планка у вікні над шибками, по якій збігає дощова вода' (ДД, к. 78; НМ, с. 157; Євтушок, к. 43), 'невеликий дашок, з'єднаний з боковою частиною покрівлі' (Євтушок, к. 29), 'труба або жолоб для стікання води з будівлі' (Євтушок, к. 30); *п'ідвалина* 'товста балка, що є основою дерев'яної стіни' (ДД, к. 45), 'балка, на яку кладуть і прибивають дошки підлоги' (ДД, к. 8; НМ, с. 71), *подвалина* 'товста колода, яка є основою дерев'яної стіни' (Євтушок, к. 6), *подваліна* 'повздожня колода, до якої прибивають дошки підлоги' (Євтушок, к. 32), *пидвалина* 'підвалина, спідні бальки колиби, хати, будинку' (Горбач-1, с. 198); *маштáрка* 'відділення в конюшні для зберігання упряжі' (СБГ, с. 284; Лисенко-1, с. 126; Лисенко-4, с. 41);

- поліських і гуцульських: *брусóк* 'обтесана чотиригранна колода, яка використовується в будівництві' (Аркушин I, с. 33), 'бокова частина віконної рами' (НМ, с. 143), 'короткий дерев'яний брусочок між поперечними балками на стіні' (Євтушок, к. 13), 'верхній брусочок коробки дверей' (Євтушок, к. 40), 'камінець гострити косу' (Горбач-1, с. 143); *жу́жіль* 'шлак після згорання кам'яного вугілля' (Березови, с. 70), *жу́жел'* 'осад сажі в димарі у вигляді чорної твердої смоли' (Аркушин I, с. 159), *жу́желиці* 'шлак', 'пісок' (Піпаш, с. 56), *жу́желиці'а* 'попіл' (Аркушин I, с. 159); *кіяни* 'великий молот' (Піпаш, с. 79), *кіян* 'великий молот, яким розбивають каміння' (Лисенко-1, с. 96); *дра́нка* 'колода дошка (довжиною до 1 м) для покриття даху' (ГГ, с. 62), 'соснова дощечка, віддерта від стовбура, для покриття даху' (Аркушин I, с. 141), 'одна з дошок дощаної стелі, яку потім штукатурять' (ГЧЗ, с. 221), 'покрівельний матеріал у вигляді тонких дощечок' (Євтушок, к. 20); *при́чена* 'невелика прибудова до хати або хліва, важіль на зводі колодязного пристрою' (Аркушин II, с. 92), *причена* 'невелика будівля, прибудована до стіни більшого будинку' (Корзонюк, с. 192), 'прибудова до основної будівлі' (Євтушок, к. 46);

- поліських і західноволинських: *кві́тка* 'букет квітів, який прикріплювали до кроков на знак того, що будівля зведена', 'частування з нагоди прикріплення квітів до крокви, кінець будь-якої роботи' (Аркушин I, с. 217), *кві́тка* 'частування, пов'язане із закінченням будівництва будинку'

(Корзонюк, с. 137), *к'в'етка* 'предмет, який встановлюють на крокви як знак, що будівля зведена' (Євтушок, к. 19);

- поліських і наддністрянських: *кобіла* 'челюсті печі', 'склепіння печі', 'частина комина на горищі' (Шило, с. 144), *кобіла* 'склепіння печі' (ГЧЗ, с. 149), *кобіла* 'склепіння печі', 'внутрішнє верхнє покриття над черінню' (ДД, к. 91; НМ, с. 186; Лисенко-3, с. 13); *мурлата* 'повздожня балка в хаті' (Шило, с. 178), 'тонша за правило деревина, яка накладається на балки хати' (Аркушин I, с. 324), *мурлат* 'дошка, яка кладеться на стіни будівлі і в яку вставляються крокви' (Москаленко, с. 51), *мурлат* 'верхня, дерев'яна балка в стіні будівлі, на яку ставляться крокви' (Лисенко-1, с. 131; Лисенко-2, с. 43), *мурлата* 'те' (ДД, к. 53; НМ, с. 51), 'товста колода, яка є основою дерев'яної стіни' (Євтушок, к. 6), *мурлати* 'скріплені у формі трикутника балки, що кладуть на стіни' (Євтушок, к. 7), 'поперечний брус між стовпами в стіні будівлі' (Євтушок, к. 9), 'повздожня балка, покладена на стіну' (Євтушок, к. 12);

- західнополіських і південноподільських: *йухт* 'невеличка заглибина збоку печі, куди кладуть сірники' (Аркушин II, с. 284), *юхт* 'місце в грубній стіні, яке під час вимітання сажі розмуровується' (Мельничук, с. 98);

- поліських, буковинських, мармороських, закарпатських: *кл'ит* 'окреме приміщення для зберігання зерна' (ДД, к. 121), 'окреме приміщення у хаті', 'окреме приміщення (будівля)', 'велике приміщення для тварин і птахів', 'огорожа', 'місце під піччю', 'невелике приміщення для зберігання зерна, муки' (Євтушок, кк. 52, 53, 65), 'комора, комірчина' (Горбач-1, с. 174; Горбач-2, с. 293; ДЛАЗ, к. 21);

- поліських, гуцульських і бойківських: *засув* 'деталь ручного замка' (Піпаш, с. 64), 'засув, який відсувають ключем, що заходить у вирізьблені рівчаки, заглибини' (Онишкевич I, с. 288), *засув* 'рухомий пристрій для замикання дверей, воріт, хвіртки' (Євтушок, к. 95), 'шубер комина' (Горбач-2, с. 290);

- поліських, гуцульських, західноволинських: *замок* 'місце з'єднання круглих та напівкруглих колод під час будівництва хати' (Березови, с. 75), 'спосіб з'єднання дерев'яних колод, брусів у кутках будинку', 'дерев'яний засув у дверях' (Корзонюк, с. 121), 'рухомий пристрій для замикання дверей, воріт, хвіртки' (Євтушок, к. 95), *замок* 'замок дверей' (Горбач-1, с. 164);

- західнополіських, гуцульських, закарпатських: *обáполок* 'крайня частина розпиляної вздовж колоди' (Піпаш, с. 119), *обáпул* 'одна з двох крайніх (напівкруглих з одного боку) дошок із розпиляної колоди' (Сабадош, с. 210), *обапол* 'поперечний брус між стовпами у стіні будівлі' (Євтушок, к. 9);

- поліських, західноволинських, подільських: *бігун* 'дерев'яна вісь, на якій колись кріпилися двері, заглибина в дерев'яній частині порогу, на якій поверталися двері' (Корзонюк, с. 73), 'стовп, на який колись навішувались ворота, хвіртка, двері' (Москаленко, с. 17), *б'егун* 'стовп, на якому прикріплені і повертаються ворота або хвіртка' (Євтушок, к. 93).

Отже, східноподільські ізоглоси будівельної лексики мають продовження в інших говірках української мови. Найбільшу групу утворюють ізоглоси, які охоплюють східноподільські говірки й продовжуються в говірках усіх трьох наріч української мови, що є закономірним в умовах посиленних міждіалектних контактів, та ізоглоси, які продовжуються в поліському наріччі, що зумовлено найгрунтовнішим вивченням і фіксацією будівельної лексики саме північноукраїнського ареалу.

ЛІТЕРАТУРА

- Бичко, З. М. (2010). Проблемна парадигма вивчення територіальної лексики. [У:] *Лінгвістика*. Зб. наук. праць. Луганськ, вип. 3 (21), ч. I, с. 5–9.
- Вешторг, Г. Ф. (1974). Проблема семантического микрополя и картографирование лексики. [В:] *Проблемы картографирования в языкознании и этнографии*. Ленинград, с. 155–160.
- Дорошенко, Л. І. (1999). *Ареалогія будівельної лексики східнополіського діалекту*. Дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 728 с.
- Скорофатова, А. О. (2009). *Ономасіологія та лінгвогеографія фітономенів в українських східнослобожанських говірках*. Луганськ, 369 с.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

- Аркушин – Аркушин, Г. (2000). *Словник західнополіських говірок*. У 2 т. Луцьк.
- АУМ I – *Атлас української мови* (1984). В 3-х т. Т. 1. Полісся, Наддніпрянщина і суміжні землі. Ред. кол.: І. Г. Матвіяс (голова), Я. В. Закревська та ін. Київ, 498 с., карт.
- АУМ II – *Атлас української мови* (1988). В 3-х т. Т. 2. Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі. Я. В. Закревська (ред.). Київ, 520 с., карт.
- Березови – Негрич, М. (2008). *Скарби гуцульського говору: Березови*. Львів, 224 с.
- Брилінський – Брилінський, Д. М. (1991). *Словник подільських говірок*. Хмельницький, 115 с.
- Ващенко – Ващенко, В. С. (1960). *Словник полтавських говорів*. Харків, 107 с.
- Глуховцева – Глуховцева, К. Д. (1992). *Лексика народного побуту українських східнослобожанських говірок*. Дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 427 с.
- Горбач-1 – Горбач, О. (1997). Південнобуковинська гуцульська говірка й діалектний словник с. Бродина, повіту Радівці (Румунія). [У:] *Зібрані статті VIII. Історія мови. Діалектологія. Лексикологія*. Мюнхен, с. 123–275.
- ГЧ – *Говірки Черкащини* (2013). Збірник діалектних текстів. Упорядн. Г. І. Мартинова, Т. В. Щербина, А. А. Таран. Черкаси, 881 с.
- ГЧЗ – *Говірки Чорнобильської зони* (1996). Тексти. Упорядн.: Гриценко П. Ю. та ін. Київ, 358 с.
- ДД – Дорошенко, Л. І. (1999). *Ареалогія будівельної лексики східнополіського діалекту*. Дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Київ, 728 с.
- ЕСУМ – *Етимологічний словник української мови*. В 7 т. О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. Київ, 1982–2012. Т. 1–6.
- Євтушок – Євтушок, О. М. (1993). *Атлас будівельної лексики західного Полісся*. Рівне, 134 с.
- Корзонюк – Корзонюк, М. М. (1987). Матеріали до словника західноволинських говірок. [В:] *Українська діалектна лексика*. Київ, с. 262–267.
- Лисенко-1 – Лисенко, П. С. (1974). *Словник поліських говорів*. Київ, 260 с.
- Лисенко-2 – Лисенко, П. С. (1961). *Словник діалектної лексики Середнього і Східного Полісся*. Київ, 72 с.
- Лисенко-3 – Лисенко, П. С. (1958). Словник специфічної лексики правобережної Черкащини. [У:] *Лексикографічний бюлетень*, вип. 6, с. 5–21.
- Мельничук – Мельничук, О. С. (1958). Словник специфічної лексики говірки села Писарівка (Кодимський р-н, Одеська обл.). [У:] *Лексикографічний бюлетень*, вип. 6, с. 67–98.
- Омельченко – Омельченко, З. Л. і Клименко, Н. Б. (2006). *Матеріали до словника східностепових українських говірок*. Донецьк, 114 с.
- Онишкевич – Онишкевич, М. Й. (1984). *Словник бойківських говірок*. У 2 ч. Київ.
- Піпаш – Піпаш, Ю. і Галас, Б. (2005). *Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського району Закарпатської області)*. Ужгород, 266 с.

Сабадош – Сабадош, І. В. (2008). *Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району*. Ужгород, 478 с.

СБГ – *Словник буковинських говірок* (2005). Н. В. Гуйванюк (ред.). Чернівці, 688 с.

СДЛЛ – Сікорська, З. С., Шевцова, В. О. і Шутова, Л. І. (2002). *Словник діалектної лексики Луганицини*. Київ, 224 с.

Сизько – Сизько, А. Т. (1990). *Словник діалектної лексики сіл південно-східної Полтавщини*. Дніпропетровськ, 100 с.

Тищенко 1 – Тищенко, Л. М. (2007). Спроба зіставного аналізу побутової лексики сходу і півдня Слобожанщини. [У:] *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови*. Зб. наук. праць. М. Я. Плющ (відп. ред.). Київ, вип. 3, кн. 2, с. 130–136.

Тищенко 2 – Тищенко, Л. М. (2010). Лексична реалізація семи «бічна стіна хати» в південнослобожанських говірках. [У:] *Лінгвістика*. Зб. наук. пр. Луганськ, вип. 3, с. 130–136.

Тищенко 3 – Тищенко, Л. М. (2008). Двокомпонентні номінації в «Словнику побутової лексики південнослобожанських говірок». [У:] *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. Зб. наук. пр. Вип. 12. Українська діалектна лексика як об'єкт словникарства та лінгвогеографії. До 100-річчя М. А. Грицака. І. В. Сабадош (ред.). Ужгород, с. 192–195.

УСГ – *Українські східнослобожанські говірки: сучасні діалектні тексти* (2011). К. Д. Глуховцева (ред.). Луганськ, 424 с.

Шило – Шило, Г. (2008). *Словник наддністрянських говірок*. Львів, 288 с.

*Подано до редакції 30.09.2019 року
Прийнято до друку 29.10.2019 року*